

11. Secretariat of the Shanghai Cooperation Organization: Website. URL: <http://rus.sectsc.org/cooperation/> [In Russian].
12. The World Factbook. CIA : web site. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/> (Last accessed: 11.10.2018).
13. The World Factbook. CIA: web site. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/211rank.html#TI>
14. Ukraine. Regional trade agreements Database. WTO : web site. URL: <http://rtais.wto.org/UI/PublicSearchByMemberResult.aspx?MemberCode=804&lang=1&redirect=1>
15. Which countries have succeeded since the collapse of the USSR. Forbes: web site. URL: https://forbes.kz/finances/finance/spustya_chetvert_veka_1/ [In Russian].
16. World integrated trade solution : web site. URL: <https://wits.worldbank.org/Default.aspx#>

Стаття надійшла 11.06.2019

УДК 338.1

doi.10.33111/vz_kneu.20.19.01.13.089.095

Чеберяко Оксана В.

доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів
КНУ імені Тараса Шевченка
вул. Васильківська 90-А, Київ, Україна
e-mail: cheberyako@ukr.net
ORCID: 0000-0002-1563-9611

Кошембар Людмила О.

кандидат економічних наук,
Директор з аудиту ТОВ «АФ «Жерміналь»
вул. Трохосвятельська/Костольна, 5/1А, Київ, Україна
e-mail: info@jerminal.com.ua

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Cheberyak Oksana

Doctor of economics
Professor of the Department of Finance
Taras Shevchenko National University
st. Vasylkivska 90-A, Kyiv, Ukraine
e-mail: cheberyako@ukr.net
ORCID: 0000-0002-1563-9611

Koshembar Lyudmila

Ph.D. in Economics
Auditing Director TOB «AF «Zherminal» Ltd
st. Trokhsvyatyl'ska/Kostolna, 5 / 1A, Kyiv, Ukraine
e-mail: info@jerminal.com.ua

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF EVALUATION ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

Анотація. У статті обґрунтовано методологічні засади оцінювання економічної безпеки підприємства в умовах волатильності ринкової кон'юнктури та зatoryжної фі-

нансової кризи. Підприємства змушені гостро реагувати на негативний вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, вчасно реагувати та адаптуватися до змін для забезпечення ефективності діяльності та конкурентоспроможності на ринку. Достатній рівень економічної безпеки підприємств є найважливішим завданням сучасного менеджменту, так як забезпечення діяльності підприємств формує підґрунтя для ефективного господарювання та розвитку, зміцнення конкурентних позицій, поліпшення фінансово-майнового стану тощо. Розглянуто публікації з економічної безпеки підприємств у зарубіжній і вітчизняній науковій літературі. Висвітлено складові економічної безпеки підприємства та визначено їх роль у забезпеченні економічної стабільності та ефективності. Оптимізовано набір оціночних індикаторів, які дозволяють комплексно і системно вивчити основні складові забезпечення (фінансова, інтелектуальна і кадрова, техніко-технологічна, організаційно-правова, інформаційна, екологічна, силова) фінансово-економічного стану та діяльності господарюючих суб'єктів. Із сукупності економіко-статистичних і економіко-математичних методів і прийомів аналізу виділено найефективніше для оцінки економічної безпеки підприємства. Запропоновано формульну модель, яку варто застосовувати для визначення узагальненого комплексного показника рівня економічної безпеки підприємства.

Визначено основні індикатори економічної безпеки держави, регіону, галузі. Для узагальнених оцінок запропоновано застосовувати як принцип бальної оцінки, так і метод суми місь, евклідових відстаней, середнього алгебраїчного та середнього геометричного тощо, які особливо виправдано застосовувати для забезпечення порівняльної оцінки регіонів і галузей.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, методологія, оцінювання, індикатори, показники, забезпечення.

Abstract. The article substantiates the methodological principles of assessing the economic security of an enterprise in the conditions of market volatility and prolonged financial

crisis. Enterprises are forced to react to negative influence as external or internal factors, in time to react and adapt oneself to the changes for providing of efficiency of the changes for providing of efficiency of

activity and competitiveness at the market. Sufficient economic strength of enterprises security is the major task of modern management, so as a protection of activity of enterprises forms soil for an effective management and development, strengthening of competition positions, improvement of the financially-property state and others like that. The publications on economic security of enterprises in foreign and national scientific literature are considered. The components of the enterprise economic security are highlighted and their role in ensuring the economic stability and effectiveness are determined. A set of evaluation indicators has been optimized, which allow to study comprehensively and systematically the main components of security (financial, intellectual and personnel, technical, technological, organizational, legal, informational, environmental, power) of financial and economic status and activity of economic entities. From the set of economic-statistical and economic-mathematical methods and methods of analysis, the most effective for assessing the economic security of the enterprise are distinguished. A formula model is proposed that should be used to determine a generalized comprehensive indicator of an enterprise's level of economic security.

Keywords: economic security, enterprise, methodology, valuation, indicators, indicators, security.

Jel codes: D02, M21

Постановка проблеми. Формування достатнього рівня економічної безпеки підприємств є важливим і практично значимим завданням сучасного менедж-

менту. Адже забезпечення діяльності підприємств формує підґрунтя для ефективного господарювання та розвитку, зміцнення конкурентних позицій, поліпшення фінансово-майнового стану тощо. Серед спектру проблем, вирішення яких потрібне для поліпшення економічної безпеки, особливе місце посідає обґрунтування методичних засад її оцінювання, оскільки дозволяє вчасно виявляти загрози, вимірювати ступінь їх впливу, оцінювати наслідки, прогнозувати ймовірні зміни та результати управлінських рішень з реалізації заходів щодо зміцнення основних складових економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світі перші наукові публікації щодо економічної безпеки підприємства з'явилися в середині 70-х років XX століття, а наприкінці 80–90 років виник найбільший інтерес до цієї проблематики. В Україні перші публікації почали з'являтися лише на початку 2000-х рр. Вивчення і висвітлення у вітчизняній науковій літературі проблем формування економічної безпеки набуло нині значного поширення, особливо в умовах затяжної економічної кризи та гібридної війни РФ. Окремі публікації присвячуються методологічним засадам оцінювання (значний наробіток у цьому плані зробили представники Ради національної безпеки і оборони України та учені Національного інституту проблем міжнародної безпеки [1]). У роботах Б. В. Губського та В. І. Мазуренко представлено власні бачення проблеми методологій виміру та оцінки економічної безпеки держави [2—3]. З. В. Герасимчук та Н. С. Вавдіюк запропонували підходи до діагностики економічної безпеки в регіональному розрізі [4]. Б. М. Мізюк із співавторами обґрунтували засади оцінювання економічної безпеки господарюючих суб'єктів на прикладі торговельних підприємств [5].

Методика дослідження. Основними методами діагностики економічної безпеки підприємства є: дослідження, аналіз певних параметрів діяльності підприємства та їх змін, економіко-статистичні та економіко-математичні методи і прийоми аналізу, метод комплексної оцінки (при оцінці економічного потенціалу підприємства та можливих загроз), індуктивний та дедуктивний аналіз, математичні методи (традиційні методи обробки інформації, методи факторного аналізу, методи оптимізаційного вирішення економічних задач тощо), системно-синергетичний метод, метод логічного узагальнення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність проаналізованих публікацій методологічні засади оцінювання економічної безпеки підприємств в сучасній вітчизняній економічній літературі висвітлені недостатньо, що потребує додаткових досліджень.

Метою статті є обґрунтування методологічних засад оцінювання економічної безпеки підприємства в умовах волатильності ринкової кон'юнктури, коли підприємства гостро реагують на негативний вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, що, в свою чергу, призводить до виникнення все більшої кількості загроз їх ефективній діяльності. Виходячи із поставленої мети завдання дослідження полягали у: формуванні оптимального набору оціночних індикаторів, які дозволяють комплексно і системно вивчити основні складові економічної безпеки підприємства; виділення найефективніших інструментів оцінки серед сукупності економіко-статистичних і економіко-математичних методів і прийомів аналізу.

Виклад основного матеріалу. XXI століття — століття автоматизації, штучного інтелекту, політичних загроз, війн через дурість людей і цифрової диктатури, що в цілому може призвести до каскаду різних змін, а підприємства по-

винні швидко адаптовуватися до сучасних умов, їх діяльність повинна ґрунтуватися на принципах економічної безпеки розвитку.

У науковій літературі прийнято виділяти такі складові економічної безпеки підприємства:

- 1) фінансова, що проявляється у досягненні найефективнішого використання корпоративних ресурсів;
- 2) інтелектуальна і кадрова, що передбачає збереження і розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом;
- 3) техніко-технологічна, що характеризується ступенем відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найліпшим світовим стандартам з оптимізації витрат;
- 4) політико-правова, що реалізується через всебічне правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства;
- 5) інформаційна, яка представляє собою ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства;
- 6) екологічна — дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля;
- 7) силова — забезпечення фізичної безпеки працівників фірми (передовсім керівників) і збереження майна [6, с. 491].

Ми цілком поділяємо наведений підхід, проте, для цілей власного дослідження політико-правову складову економічної безпеки розглядаємо як організаційно-правову. Оскільки політична складова економічної безпеки виникає на загальнодержавному рівні та впливає на стан і діяльність господарюючого суб'єкта разом з іншими чинниками макrorівня. Водночас, організаційні основи підприємства істотно відбиваються на ефективності процесу убезпечення, а отже мають оцінюватися додатково.

Для кожної складової економічної безпеки підприємства було виділено найбільш важливі оціночні індикатори.

Основними індикаторами, що дозволяють оцінити фінансову складову економічної безпеки є показники фінансового стану підприємства, ефективності й інтенсивності його діяльності, зокрема: коефіцієнти фінансової стійкості, покриття, маневреності власних і оборотних коштів, оборотності активів і власного капіталу; частка поточних зобов'язань у джерелах фінансування; рентабельність операційної діяльності, активів і власного капіталу; рівень автономії.

Інтелектуальну і кадрову складову економічної безпеки підприємств найліпше характеризують такі показники: забезпеченість кадрами, плинність кадрів, коефіцієнт відповідності освітньо-кваліфікаційних характеристик працівників виробничо-господарським потребам підприємства, індикатор наявності конфліктів у колективі, частка конфліктів у колективі, що призвели до деструктивних процесів або не були вирішені, індикатори психологічної сумісності членів трудового колективу, рівень психологічної відповідності керівників різних рівнів своїм посадам, показник рівня довіри.

Індикатори іммобілізації активів, технологічної відповідності продукції існуючому попиту, технологічної конкурентоспроможності, зносу основних засобів, забезпеченості основних засобів оборотними коштами, інтенсивності модернізації та технічного переоснащення відбивають стан техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємств.

Організаційно-правова складова має оцінюватися шляхом аналізу відповідності організаційної структури та правового захисту тим вимогам, які висувають перед підприємством його внутрішнє і зовнішнє середовище. Для аналізу організаційної відповідності слід вивчати: рівень досяжності місії і цілей діяльності підприємства, виконання його поточних завдань за існуючої організаційної структури, наявність і частку управлінських рішень, що не виконуються вчасно та в повному обсягу внаслідок недоскональності організаційної структури, частку управлінських рішень, контроль за виконанням яких ускладнено внаслідок тих же причин. Для оцінки правової відповідності доцільно аналізувати: наявність і відносний рівень операцій підприємства, що здійснюються поза межами правового поля, наявність, частоту і відносний обсяг застосування до підприємства і його керівників санкцій з причин порушення законодавства, рівень правової захищеності майна та, особливо, нематеріальних активів підприємства, імідж та рейтингове положення на ринку партнерів господарюючого суб'єкта, що здійснюють його аудиторське, консультативне, юридичне і інше обслуговування, наявність спроб рейдерства щодо підприємства.

Інформаційна складова характеризується забезпеченням конфіденційності інформації та комерційних таємниць підприємства, рівнем фізичного захисту даних на електронних і паперових носіях, наявністю фактів, частотою та масштабістю наслідків витоку інформації, формуванням дієвої системи внутрішніх комунікацій і рівнем її відповідності потребам підприємств, наявністю і частотою управлінських рішень, що не виконуються вчасно та в повному обсягу внаслідок незадовільного стану системи внутрішніх комунікацій, частотою управлінських рішень, контроль за виконанням яких ускладнено внаслідок тих же причин.

Екологічна складова економічної безпеки підприємства характеризується рівнем відповідності застосовуваних технологій стандартам екологічності, дотриманням чинних екологічних норм, частотою фінансово-економічних втрат, що зазнає підприємство внаслідок забруднення довкілля, наявністю екологічного іміджу підприємства, його продукції і торгової марки серед споживачів.

Основними характеристиками забезпечення силової складової економічної безпеки є відповідність охоронної системи підприємства його потребам, досвід і кваліфікаційна відповідність керівника служби охорони, наявність і частота фактів крадіжок або псування товарно-матеріальних цінностей унаслідок неправомірних дій, частка збитку підприємства, що зазнаний внаслідок крадіжок або псування товарно-матеріальних цінностей, імідж та рейтингове положення на ринку партнера господарюючого суб'єкта, що здійснює діяльність з його охорони.

Для господарюючих суб'єктів різних галузей і сфер економічної діяльності, а також залежно від цілей оцінки, впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на безпеку підприємства, зміни кон'юнктури ринку, соціальних, економічних, політичних й інших потрясінь у державі тощо набір оціночних індикаторів може різнитися. У такому разі наведений вище набір показників доцільно коригувати.

Усі індикатори оцінювання економічної безпеки підприємства мають бути вимірюваними, співставними, формалізованими. Вони повинні уможливлювати комплексну узагальнюючу оцінку рівня економічної безпеки підприємства по

окремих складових і в цілому. У процесі дослідження для визначення узагальнених оцінок кожної складової економічної безпеки запропоновано застосовувати бальний принцип. Встановлено, що оціночні індикатори можуть набувати значення від 1 до 4 балів залежно від відповідності їх величин потребам забезпечення.

Слід враховувати, що значимість різних складових економічної безпеки підприємства різниться. Тому інтегровані показники у розрізі окремих складових доцільно коригувати на коефіцієнти вагомості, що становлять від 1 до 2 залежно від їх впливовості на формування загального рівня економічної безпеки конкретного підприємства.

Для визначення узагальненого комплексного показника рівня економічної безпеки підприємства доцільно застосовувати модель, що відбивається формулою:

$$P_{еб} = \sum C_{іеб} \quad (1),$$

де $P_{еб}$ — рівень економічної безпеки підприємства;

$C_{іеб}$ — узагальнена оцінка i -тої складової економічної безпеки підприємства (у тому числі: фінансова (P_{ϕ}), інтелектуальна і кадрова ($P_{ік}$), техніко-технологічна ($P_{т-м}$), організаційно-правова ($P_{о-п}$), інформаційна ($P_{ін}$), екологічна (P_e), силова (P_c)).

Оскільки на функціонування будь-якого підприємства та процеси його забезпечення впливає соціально-економічна ситуація у економіці країни, регіону та галузі, то узагальнюючий комплексний показник доцільно коригувати на відповідні узагальнюючі показники макроекономічного, регіонального та галузевого характеру.

Основними індикаторами економічної безпеки держави має бути динаміка ВВП, рівень безробіття, зовнішньоторговельне сальдо, рівень міжнародної конкурентоспроможності, рівень дефіциту державного бюджету і інші показники, що добре описані у науковій літературі [1–3].

В якості індикаторів економічної безпеки на регіональному рівні доцільно використовувати частку ВВП регіону в його загальнодержавному обсязі, частку населення, показники забезпеченості ринковою та фінансовою інфраструктурою, формування міжгосподарських зв'язків тощо, що також наведено у літературі [4].

Для оцінювання рівня економічної безпеки галузі слід вивчати її порівняльну характеристику щодо забезпечення сировинними і трудовими ресурсами, технологічної оснащеності, умов оподаткування, інтенсивності кредитних відносин, динаміки інвестиційно-інноваційних процесів тощо.

Для узагальнених оцінок економічної безпеки національного господарства держави, економіки регіонів і галузей можна застосовувати як принцип бальної оцінки, описаний вище, а також метод суми місць, евклідових відстаней, середнього алгебраїчного та середнього геометричного тощо, які особливо виправдано застосовувати для забезпечення порівняльної оцінки регіонів та галузей.

Крім того, вивчення інших аспектів економічної безпеки підприємств потребує застосування широко розмаїття економіко-статистичних, економіко-математичних та інших методів аналізу. Так, для оцінювання рівня загроз і

їх виразності доцільно застосовувати прийоми дисперсійного аналізу та оцінки варіації. Узагальненню оцінок загроз економічній безпеці може послужити побудова дискримінантних функцій, а також матричні підходи інтегрованих оцінок.

Визначати коефіцієнти вагомості окремих складових економічної безпеки потрібно на підставі лінійних і нелінійних методів аналізу стохастичних зв'язків між явищами. Це уможливить об'єктивний підхід до узгодження значимості впливу різних сторін життєдіяльності господарюючих суб'єктів на загальний стан їх економічної безпеки.

Порівняльну оцінку економічної безпеки різних підприємств слід здійснювати на основі рейтингів і ренкінгів. У разі, коли в цілях формування ефективної державної, регіональної або галузевої політики економічної безпеки потрібно вивчити широке коло господарюючих суб'єктів, доцільно застосовувати кластерний аналіз. Це уможливить поділ усієї сукупності підприємств на окремі сегменти та дозволить диференціювати убезпечуючі заходи для кожного кластеру залежно від стану підприємств у ньому, їх основних проблем, потреби захисту й інших чинників. У такому разі ефективність політики економічної безпеки підвищиться, а витрати ресурсів на її реалізацію — скоротяться.

З метою оцінювання ефективності заходів державної, регіональної та галузевої політики економічної безпеки, а також ефективності управлінських рішень щодо менеджменту безпеки господарюючих суб'єктів доцільно застосовувати методи математичного моделювання, методологічний апарат нечіткої логіки та, особливо, нейронні сітки. Це дозволить оцінити поведінку економічної системи підприємств під впливом регулюючих і управлінських заходів і визначити перспективність формування необхідного рівня економічної безпеки.

Практична реалізація обґрунтованих методологічних підходів до визначення рівня економічної безпеки підприємств слугуватиме розвитку та підвищенню ефективності менеджменту господарюючих суб'єктів в аспекті економічної безпеки.

Висновки. Оптимальний набір оціночних індикаторів економічної безпеки підприємства має уможливлювати комплексне і системне вивчення основних її складових, зокрема фінансової, інтелектуальної і кадрової, техніко-технологічної, організаційно-правової, інформаційної, екологічної, силової. Індикатори мають бути формалізованими і вимірюваними, уможливлювати їхню інтеграцію у єдиний комплексний критерій визначення рівня економічної безпеки підприємства. Доцільно коригувати узагальнюючий комплексний критерій на показники рівня економічної безпеки національного господарства, регіону та галузі функціонування підприємства.

Найбільш виправдано у процесі оцінювання економічної безпеки підприємства використовувати різноманітні економіко-статистичні та економіко-математичні методи і прийоми аналізу, у тому числі принцип бальної оцінки, методи суми місць, евклідових відстаней, середнього алгебраїчного та середнього геометричного, прийоми дисперсійного аналізу та оцінки варіації, дискримінантні функції, матричний підхід, лінійні та нелінійні методи аналізу стохастичних зв'язків, рейтингову оцінку і ренкінги, кластерний аналіз, методи математичного моделювання, методологічний апарат нечіткої логіки, нейронні сітки.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у доцільності поглиблення аналітичних оцінок економічної безпеки у розрізі національного господарства, регіональних економічних систем, галузей економіки та сфер економічної діяльності, окремих господарюючих суб'єктів, а також розробки по результатах оцінок дієвої системи убезпечення.

Література

1. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України [Текст] / Рада національної безпеки і оборони України, Національний ін-т проблем міжнародної безпеки ; ред. А. І. Сухоруков. — К. : [б.в.], 2003. — 63 с.
2. Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення [Текст] / Б. В. Губський. — К. : [б.в.], 2001. — 122 с.
3. Мазуренко В. І. Світові фінансові кризи та національна економічна безпека: теорія і методологія [Текст] : монографія / В. І. Мазуренко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : ВПЦ «Київський ун-т», 2007. — 511 с.
4. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення [Текст] : монографія / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіук ; Луц. держ. техн. ун-т. — Луцьк: Надстир'я, 2006. — 244 с.
5. Мізюк Б. М. Економічна безпека підприємств ритейлу: оцінювання та механізм забезпечення [Текст] : монографія / Мізюк Б. М., Ящук В. І., Ноздріна Л. В. ; Центр. спілка спожив. т-в України, Львів. комерц. акад. — Л.: Вид-во Львів. комерц. акад., 2012. — 255 с.
6. Штамбург Н. В. Складові економічної безпеки підприємства / Н. В. Штамбург // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. — 2011. — № 1. — С. 490—496.

References

1. Metodichni rekomendatsii shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Tekst] / Rada natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy, Natsionalnyi in-t problem mizhnarodnoi bezpeky ; red. A. I. Sukhorukov. — K. : [b.v.], 2003. — 63s.
2. Hubskiy B. V. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: metodolohiiavymiru, stan i stratehiiabezpechennia [Tekst] / B. V. Hubskiy. — K. : [b.v.], 2001. — 122 s.
3. Mazurenko V. I. Svitovi finansovi kryzy ta natsionalna ekonomichna bezpeka: teoriia i metodolohiia [Tekst] : monohrafiia / V. I. Mazurenko ; Kyivskiy natsionalnyi un-t im. Tarasa Shevchenka. — K. : VPTs «Kyivskiy un-t», 2007. — 511 s.
4. Herasymchuk Z. V. Ekonomichna bezpeka rehionu: diahnostyka ta mekhanizm zabezpechennia [Tekst]: monohrafiia / Z. V. Herasymchuk, N. S. Vavdiuk ; Luts. derzh. tekhn. un-t. — Lutsk : Nadstiria, 2006. — 244 s.
5. Miziuk B. M. Ekonomichna bezpeka pidpriemstv ryteilu: otsiniuvannia ta mekhanizm zabezpechennia [Tekst] : monohrafiia / Miziuk B. M., Yashchuk V. I., Nozdrina L. V. ; Tsentr. spilka spozhyv. t-v Ukrainy, Lviv. komerts. akad. — L.: Vyd-vo Lviv. komerts. akad., 2012. — 255 s.
6. Shtamburh N. V. Skladovi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva / N. V. Shtamburh // Biuleten Mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu. — 2011. — № 1. — S. 490—496.

Стаття надійшла 14.05.2019

Галасюк Віктор В.

кандидат економічних наук,
президент Української асоціації Римського клубу,
член-кореспондент Всесвітньої Академії науки та мистецтва
e-mail: galasyuk@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1617-326X

СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ПРИСКОРЕНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Viktor V. Halasiuk

PhD in Economics,
President of the Ukrainian Association for the Club of Rome,
Associate Fellow of the World Academy of Art and Science
e-mail: galasyuk@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1617-326X

STRUCTURAL TRANSFORMATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY AS A PRECONDITION FOR EUROPEAN INTEGRATION AND ACCELERATED ECONOMIC GROWTH

Анотація. Економіка України розвивається в умовах перманентної кризи, зумовленої глибокою структурною деформацією та технологічною примітивізацією національного господарства. Як наслідок, Україна дедалі більше відстає від розвинутих країн світу за рівнем добробуту та відтісняється на узбіччя глобальних економічних процесів. Неоліберальна економічна політика довела свою неефективність у вирішенні нагальних проблем подолання бідності та побудови ефективної економічної системи в Україні. Це обумовлює актуальність перегляду засадничих принципів і практик державного регулювання економічних процесів на макrorівні та проведення структурної трансформації вітчизняного господарства з метою поліпшення економічної спеціалізації країни. Попри широке висвітлення проблеми структурних трансформацій в економіці у працях вітчизняних (С. А. Єрохін, Л. В. Шинкарук, А. Ю. Васіна, І. Ю. Гужва, Ю. В. Кіндзерський) і зарубіжних (Е. Райнерт, Р. Хаусманн, С. Ідальго, Х. Чанг) вчених, оцінці перспектив зростання в результаті зміни парадигми економічної політики та структурних зрушень в Україні залишається приділено недостатньо уваги, що обумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямі. У статті окреслено сучасні тенденції і перспективи розвитку української економіки за умов реалізації різних підходів до державного управління нею. Обґрунтована необхідність формування і реалізації державної політики, спрямованої на подолання хронічних проблем вітчизняної економіки та забезпечення випереджаючого економічного зростання і поліпшення добробуту в Україні. Запропоновано регуляторні й інституційні заходи структурної трансформації економіки України на засадах інноваційного розвитку, розбудови інфраструктури і диверсифікації промисловості. Розкрито перспективи трьох основних траєкторій економічного розвитку України — еволюційний шлях (екстраполяція сучасних тенденцій), реіндустріалізація економіки і реалізація існуючого потенціалу, радикальна модернізація і підвищення рівня складності економіки. У висновках публікації стверджується, що комплексне використання запропонованих інструментів економічного розвитку (індустріальні парки, експортно-кредитне агентство, банк розвитку, агентство підтримки малого бізнесу, безкоштовне приєднання до інженерних мереж, багатофакторна модель оцінки тендерних пропозицій в публічних закупівлях, перегляд митних тарифів, кардинальна зміна монетарної

політики тощо) дозволить здійснити масштабну структурну трансформацію економіки України, завдяки чому темпи її зростання сягнуть 7 % на рік. Це стане запорукою надолуження втрачених позицій і переходу до випереджального розвитку і забезпечення реальної європейської інтеграції України в економічному вимірі.

Ключові слова: економічна спеціалізація, структурна трансформація, економічна траєкторія, економічна політика, реіндустріалізація, модернізація, «професія» країни, ВВП, добробут.

Abstract. The Ukrainian economy is developed under the conditions of a permanent crisis caused by deep structural disbalances and technological primitivization of the national economy. As a result, Ukraine keeps lagging behind developed countries in terms of prosperity and is becoming an outsider in global economic processes. A neoliberal economic policy has proved its ineffectiveness in solving urgent poverty problems and building an effective economic system in Ukraine. This makes it reasonable to revise fundamental principles and state regulation of economic processes at the macro level and to carry out structural transformation of the national economy to improve an economic specialization of the country. Despite the fact that the problems of economic structural transformation have been widely covered by local (Yerokhin S. A., Shynkaruk L. V., Vasina A. Y., Huzhva Y. V., Kindzersky Y. V.) and foreign (E. Reinert, R Hausmann, S. Hidalgo, H. Chang) researchers, an assessment of prospects for growth as a result of paradigm change in an economic policy and structural shifts in Ukraine has not been sufficiently addressed by the researchers which grounds the need for further research in that field. The article outlines modern trends and prospects of the Ukrainian economic development as a result of implementation of different approaches to public administration of the economy. The paper substantiates the need to formulate and implement a governmental policy aimed at overcoming chronic problems of the national economy and improving prosperity level in Ukraine. It proposes regulatory and institutional measures of structural transformation of the Ukrainian economy based on innovation development, infrastructure improvement and industrial diversification. The work unfolds three major paths of the Ukrainian economic development: evolutionary way (extrapolation of modern trends), re-industrialization of the economy and realization of the existing potential, radical modernization and the increasing of the complexity of the economy. The conclusions of this publication state that a comprehensive use of the proposed tools of economic development (industrial parks, export and credit agency, development bank, small business support agency, free of charge connection to utilities, multi-factor public procurement model, revision of customs duties, substantial change of monetary policy, etc.) will help to enable large-scale structural transformation of the Ukrainian economy, which will therefore ensure a 7 % growth per annum. This will allow catching up with lost opportunities and a transition to accelerated growth and real European integration of Ukraine in terms of the economy.

Key words: economic specialization, structural transformation, economic path, economic policy, re-industrialization, modernization, profession of the country, GDP, prosperity

JEL codes: O14, O24, O25.

Постановка проблеми. Вітчизняній економіці притаманні перманентні кризи, зумовлені глибокою структурною деформацією та технологічною примітивізацією виробництва. Як наслідок, Україна дедалі більше відстає від розвинутих країн світу за рівнем добробуту і відтісняється на узбіччя глобальних економічних процесів. Неоліберальна економічна політика наочно довела свою неефективність у вирішенні нагальних проблем подолання бідності та побудови ефективної господарської системи в Україні. Відтак актуалізується необхідність перегляду засадничих принципів і практик регулювання економічних процесів

для забезпечення структурної трансформації української економіки в галузевому і технологічному вимірах з метою переходу до випереджаючих темпів зростання економіки та рівня життя в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню питань теорії і практики управління трансформаційними зрушеннями в економіці присвячено доробки низки вітчизняних учених, зокрема С.А. Єрохіна [1], Л. В. Шинкарук [2], І. Ю. Гужви [3], Ю.В. Кіндзерського [4] й ін. Їх напрацювання розкривають теоретико-методологічні основи структурної трансформації національних економік, особливості структурних змін, що відбулися в економіці України, причини та наслідки поглиблення структурних диспропорцій у вітчизняному промисловому секторі, особливості впливу зовнішньоторговельних відносин на формування структури української економіки. Прорив у розумінні передумов і обґрунтуванні пріоритетів структурних зрушень в економіці здійснили американські вчені Р. Хаусманн і С. Ідальго [5], запропонувавши концепції економічної складності і продуктового простору, які становлять значну частину теоретичної бази даного дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне існуючим науковим напрацюванням щодо здійснення структурної трансформації економіки України, слід принципово зазначити, що оцінювання перспектив зростання в результаті зміни парадигми економічної політики та структурних зрушень в Україні не знайшло достатнього вираження у науковій літературі, що визначає необхідність подальших досліджень у даному напрямку.

Методика дослідження. В процесі дослідження використано комплекс загальних і спеціальних економічних методів наукового пізнання, серед яких: метод компаративного аналізу при визначенні співвідношень у траєкторіях економічного розвитку України, країн ЄС й інших держав світу; метод системно-структурного аналізу при систематизації інструментів в арсеналі державного регулювання трансформації національної економіки; графічний метод при двовимірній структуризації траєкторій соціально-економічної динаміки України за показниками ВВП на душу населення і кількості населення.

Мета статті полягає в ідентифікації та обґрунтуванні ключових сценаріїв розвитку економіки України в умовах різних парадигм економічної політики і державного регулювання, а також застосування відповідних інструментів розвитку.

Виклад основного матеріалу. Україна — Європа географічно та цивілізаційно. Але економічно ми ще далеко не європейці та не входимо до клубу заможних країн. За рівнем розвитку економіки Україна відстає від ЄС практично в 5 разів, а від США — майже всемеро.

Такий низький рівень економічної активності обмежує як доходи людей, так і можливості бюджетного фінансування освіти, медицини, соціальної сфери, не кажучи вже про інфраструктуру. Формується «замкнене коло» бідності населення та економічної слабкості країни.

Коли ж Україна подолає 5-кратний економічний розрив з ЄС? Якщо радикально не міняти економічну політику, то ніколи! Адже економічні траєкторії України та ЄС поки що не зближуються, а розходяться. Замість конвергенції доходів людей в Україні та ЄС, очікуваної в контексті євроінтеграційних прагнень і кроків України, бачимо протилежний процес. Україна все більше віддаляється від Євросоюзу економічно.

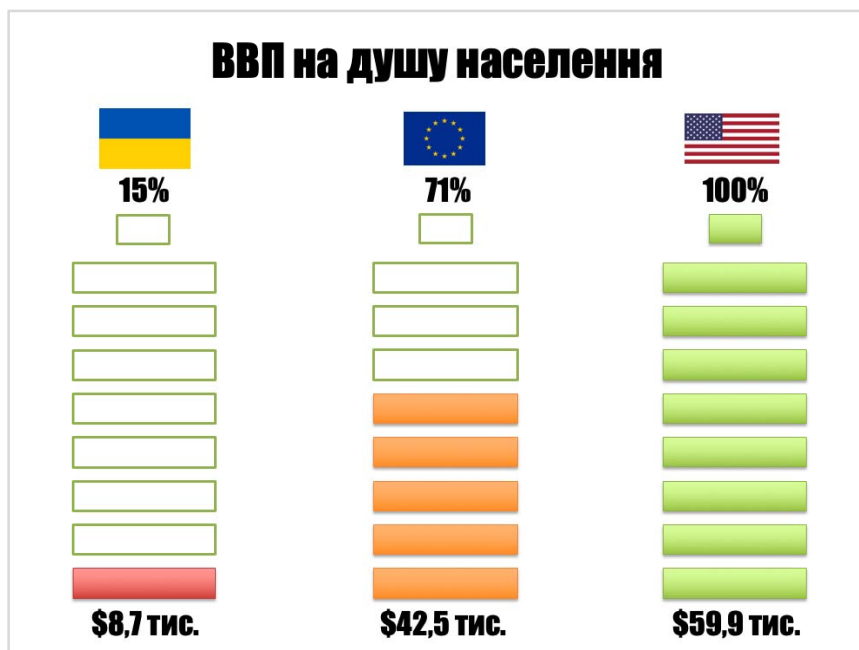

Рис. 1. ВВП на душу населення в Україні, ЄС і США
(за паритетом купівельної спроможності)

Джерело: [6]

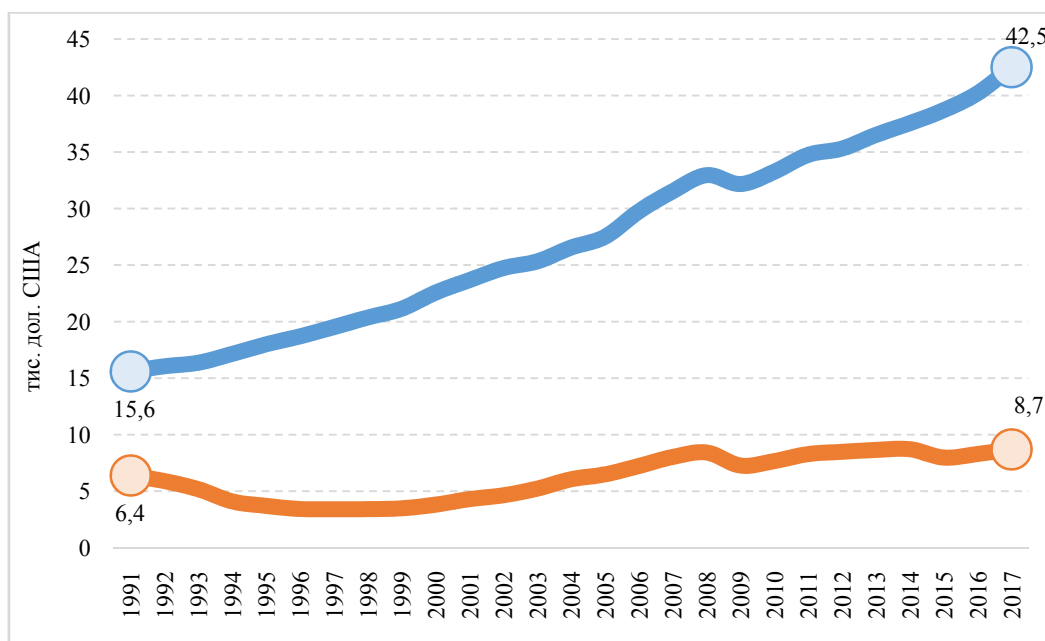

Рис. 2. Порівняння «економічних траєкторій» України та ЄС
(ВВП на душу населення за ПКС)

Джерело: [7]

В аналітичному підрозділі The Economist стверджують про перспективи України таке: «Ми прогнозуємо, що середньорічний приріст реального ВВП України на душу населення у 2018—2050 роках складе 2,1 %. Темпи зростання будуть стримуватись несприятливими демографічними тенденціями» [8].

При цьому в The Economist Intelligence Unit наголошують, що це фактично ще й оптимістичний сценарій, який враховує проведення структурних реформ і зростання продуктивності: «Структурні реформи, якщо вони будуть впроваджені, прокладуть шлях до інституційних вдосконалень, що дозволить збільшити зростання за рахунок підвищення продуктивності. Однак ми вважаємо, що уряд не буде здійснювати значні реформи, навіть у довгостроковій перспективі. ВВП України на душу населення в умовах паритету купівельної спроможності (ПКС) залишиться лише часткою від середнього по ЄС» [8].

Такі темпи економічного зростання, які пророкує Україні The Economist Intelligence Unit на основі успішних, на думку іноземних експертів, реформ, призведуть до того, що Україна наздоганятиме Туреччину 50 років, а Польщу — понад 60 років, за умови, що вони «почекають на місці»! Більш того, щоб досягнути рівня реального ВВП на душу населення, який Україна мала у 2013 році, з такими темпами нам знадобиться принаймні 10 років.

Об'єднавши економічний прогноз The Economist Intelligence Unit і демографічний прогноз Департаменту соціально-економічних питань ООН, побачимо ймовірні соціально-економічні траєкторії України та сусідніх країн (рис. 3).

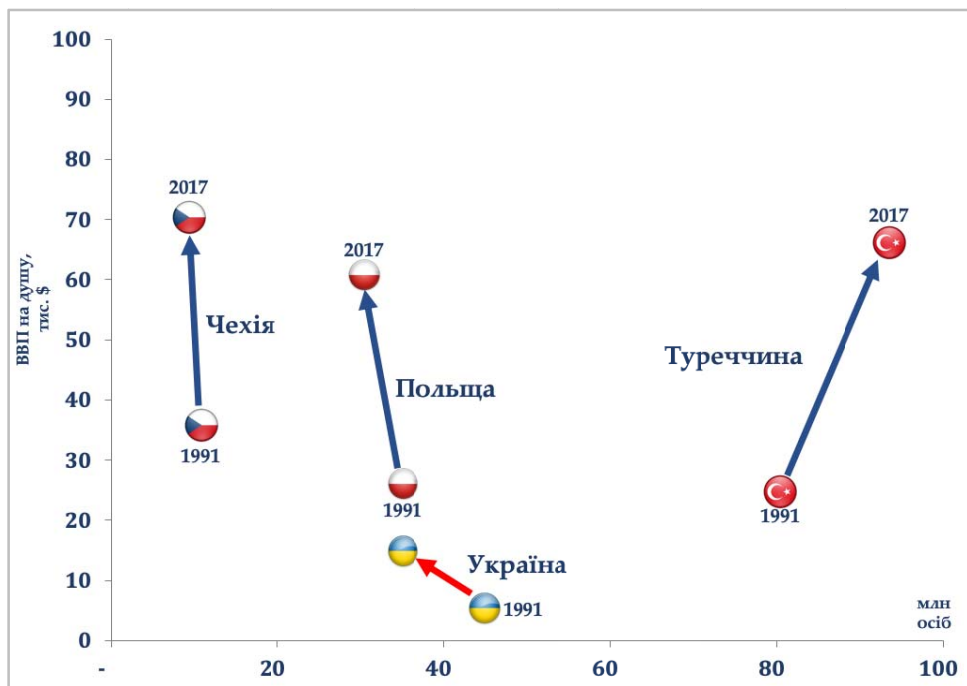

Рис. 3. Прогнозна соціально-економічна динаміка України та сусідніх країн до 2050 року

Джерело: [9]

Це свідчить про те, що Україні потрібні не поверхневі фрагментарні неоліберальні реформи, не «косметичні зміни», а глибинна структурна трансформація економіки. «Стабілізаційні» реформи призводять до консервації сировинної моделі та продовження стагнації. Лише цілеспрямована модернізаційна трансформація економіки, ставка на промисловий розвиток, розбудову сучасної інфраструктури та широке запровадження інновацій, а не сировинно-борговий дрейф чи паліативна фінансова допомога здатні вивести Україну з «глухого ку-та» на чільну економічну орбіту.

Автори «Атласу економічної складності» бачать Україну одним зі світових лідерів економічного зростання у майбутньому. На перших сходинках за потенціалом зростання: Індія, Уганда, Єгипет, Індонезія. Дослідники з Центру міжнародного розвитку Гарвардського університету дійшли висновку, що країни, рівень доходів в яких занижений відносно рівню складності їхньої економіки, зростатимуть швидше за інших [10].

За потенціалом зростання Україна № 1 у Європі. У п'ятірці потенційних європейських «чемпіонів зростання» також Сербія, Боснія та Герцеговина, Білорусь і Молдова (рис. 4). Хаусманн, Ідальго та їхні колеги-дослідники наголошують, що ситуація, коли поточний рівень доходів суттєво нижче того, який би можна було очікувати, виходячи з виробничих можливостей, свідчить про високий потенціал зростання ВВП на душу населення.

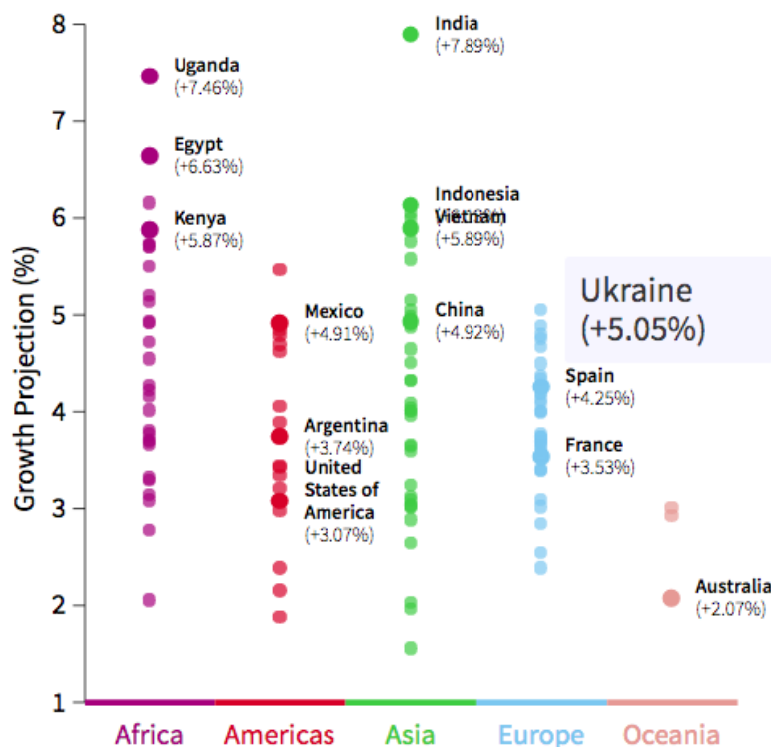

Рис. 4. Потенційні лідери економічного зростання

Джерело: [10]

Ми вже багато років фіксуємо великий економічний потенціал України [11]. Проте замість його реалізації шляхом прискореного зростання бачимо його нівелювання через подальшу технологічну примітивізацію економіки. За рівнем реального ВВП на душу населення Україна посідає 116-ту сходинку в світі, а за рівнем складності економіки обіймає значно вищу 47-му позицію. Але проблема в тому, що замість висхідного тренду України у світовому економічному «табелі про ранги», ми бачимо низхідний тренд в ренкінгу складності економіки (рис. 5). У 2000 році Україна обіймала 31-у позицію в світі за рівнем складності економіки. Через 16 років вона вже на 16 сходинок нижче. Замість того, щоб швидше зростати, економіка примітивізується. Так потенціал не реалізується, а розтрачується.

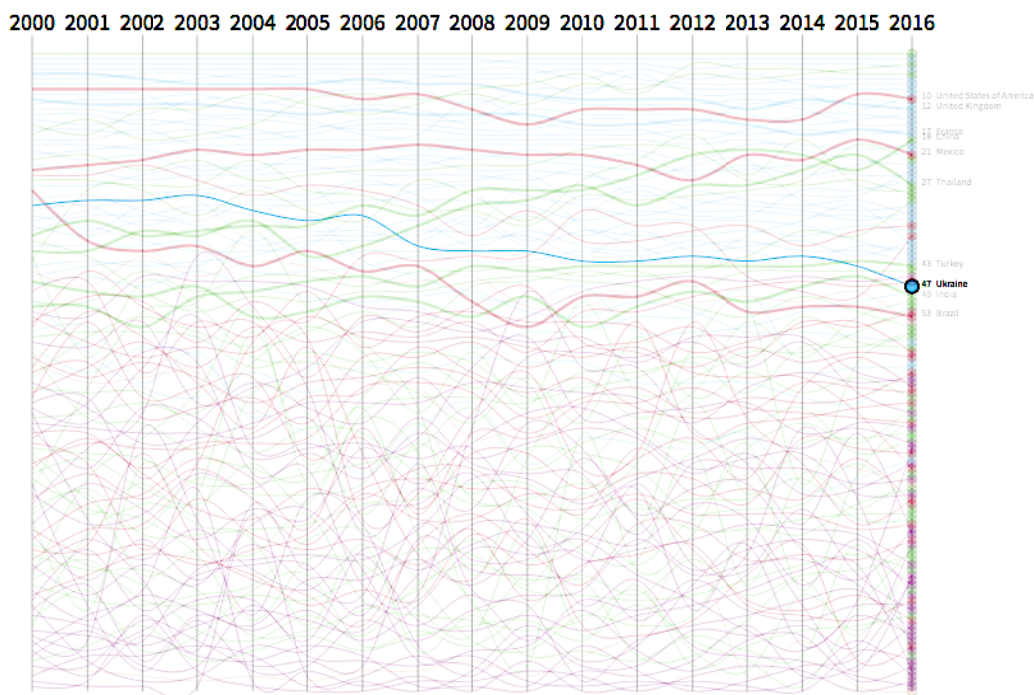

Рис. 5. Динаміка України в глобальному ренкінгу складності економіки

Джерело: [10]

Про що це свідчить? Про те, що проблема розриву між потенційним (виходячи зі складності економіки) та реальним економічним зростанням не вирішується автоматично, сама по собі. Якщо не докладати цілеспрямованих зусиль на рівні державної політики, замість того, щоб швидше зростати, економіка просто опуститься на нижчий щабель складності. Це відновить баланс між «професією» країни та її добробутом, але ж не шляхом «апгрейда» професії, а через технологічний «дауншифтинг». Тож економічним розвитком треба керувати, а не пускати його самопливом.

Структурна трансформація національної економіки передбачає ставку на розбудову сучасної інфраструктури, розвиток диверсифікованої промисловості та наскрізне запровадження інновацій. Серед ключових інструментів в арсеналі державного регулювання трансформації національної економіки:

— **Індустріальні парки** — спеціальні промислові території, як правило, з підготовленою інженерно-транспортною інфраструктурою, набором необхідних сервісів, спрощеними регуляторними процедурами та пакетом інвестиційних стимулів для виробничих підприємств.

— **Експортно-кредитне агентство (ЕКА)** — здешевлення кредитів для експортерів несировинної продукції через страхування і гарантування експортних контрактів і часткову компенсацію відсотків за експортними кредитами вітчизняних виробників.

— **Банк відбудови і розвитку (БВР)** з залученням коштів міжнародних фінансових організацій (МФО) для надання дешевих і «довгих» кредитів промисловцям, фермерам, інноваторам.

— **Агенція підтримки малого бізнесу (АМБ)** за зразком американської SBA (у т.ч. за рахунок донорських ресурсів) для здешевлення кредитів, консультування і допомоги МСП.

— **Безкоштовне приєднання до інженерних мереж** (електроенергія, газ, вода та ін.) для виробників, будівельників, аграріїв, підприємців (за рахунок інвестиційної складової тарифу).

— **Державно-приватне партнерство (ДПП)** — механізм гарантування інтересів приватних інвесторів при реалізації спільних з державою або муніципалітетами проектів.

— **Запровадження багатофакторної моделі оцінки тендерних пропозицій** і обов'язкове врахування місцевої складової при держзакупівлях.

— **Монетарний режим «таргетування економічного зростання»** (спрямування монетарної політики, за зразком США, не лише на стабільність грошової одиниці, а й на сприяння економічному зростанню, поміркованому рівню довгострокових ставок і максимальній зайнятості населення).

— **Перегляд митних тарифів в інтересах вітчизняної промисловості** — мінімізація (в межах умов СОТ) ввізних мит на імпорт сировини та комплектуючих і збільшення (в межах умов СОТ) мит на імпорт готової продукції та експорт сировини.

— **«Розумна регуляція»:** ліквідація штучних регуляторних бар'єрів і встановлення продуктивних обмежень (мораторій на експорт лісу-кругляка та ін.).

Структурна трансформація національної економіки, в першу чергу, покликана реалізувати її виробничий потенціал і прискорити економічне зростання країни до темпів, які відповідають рівню складності економіки. Згідно досліджень, проведених в Гарвардському університеті, відповідно власного рівня складності, економіка України здатна зростати на 5 % щороку [10].

Більш того, її структурна трансформація дозволить поліпшити економічну спеціалізацію країни, підвищивши складність економіки, що додатково прискорить темпи зростання. Виходячи з досвіду Польщі, Туреччини та Південної Кореї, які здійснили економічну модернізацію у 1990—2010-х роках, завдяки структурній трансформації економіки та з урахуванням ефекту низької бази темпи економічного зростання України можуть бути збільшені принаймні до 7—8 % на рік.

Таким чином, умовно можна виділити три потенційних економічних траєкторії України:

1) **Еволюційний сценарій:** рух за інерцією. Реалізація цього сценарію збереже поточний тренд повільного економічного зростання. Базовий прогноз зростання ВВП України на найближчі роки від МВФ — 3 % на рік — виглядає навіть оптимістично на фоні прогнозу дослідницького підрозділу The Economist, згідно якого до 2050 року українська економіка зростатиме в середньому на 1,4 % на рік у реальному вимірі [8].

Але навіть 3-відсоткове зростання — це вирок для української економіки. Адже за такої економічної динаміки відставання України від європейських країн-сусідів лише збільшуватиметься. Темпи зростання, які пророкують нашої економіці МВФ і The Economist Intelligence Unit, по суті, унеможливають євроінтеграцію України.

Три відсотки річного зростання ВВП це «плюс» лише номінально, а насправді — гарантія подальшої дивергенції рівня доходів українців та європейців. Адже з такими темпами Україна не лише ніколи не наздожене нікого зі своїх європейських сусідів, а й вийде на власний рівень 2013 року лише у 2030 році.

2) **Реіндустріалізація:** розкриття економічного потенціалу. Якщо реалізувати наявні виробничі можливості на повну, економічне зростання України можна прискорити до 5 % на рік. З таким показником Україна, як я уже наголошував, є потенційним лідером економічного зростання в Європі. Але щоб цей прогноз гарвардських дослідників справдився, Україні треба починати цілеспрямовано міняти «професію» — розбудовувати інфраструктуру, розвивати промисловість, запроваджувати інновації.

Проведений мною аналіз ланцюгів доданої вартості та галузевих пріоритетів підтверджує, що для України цілком реально прискорити економічне зростання з 2—3 % до 5 % на рік. Вихід на таку траєкторію економічного розвитку з часом створить в Україні якісно нову соціально-економічну реальність. Адже такі темпи економічного розвитку, принаймні, дозволять перейти до скорочення розриву рівня доходів людей в Україні та ЄС. За таких умов українська економіка зросте вдвічі в реальному вимірі менш ніж за 15 років.

3) **Радикальна модернізація:** економічне прискорення. Цей сценарій передбачає цілеспрямоване застосування комплексного інструментарію державного регулювання для здійснення масштабної структурної трансформації економіки України. Її результатом має стати радикальна зміна економічної спеціалізації країни з сировинно-ресурсного донора на диверсифікованого виробника та інноватора. Це дозволить підвищити рівень складності економіки, модернізувати її виробничу структуру та, відповідно, суттєво пришвидшити економічне зростання і підняти добробут людей (рис. 6).

В умовах цього сценарію українська економіка зможе зростати на 7—8 % у річному вимірі та навіть швидше. Це дозволить Україні не лише надолужити втрачені позиції, а й перейти до випереджального розвитку та забезпечити реальну євроінтеграцію в економічному вимірі. Така економічна динаміка збільшить реальний ВВП України вдвічі менше ніж за 10 років.

Еволюційний сценарій розглядається як база, відносно якої може бути оцінений потенційний ефект цілеспрямованого державного регулювання трансформації національної економіки. І звісно ж, цей сценарій, по суті, є песимістич-

ним. Інші два сценарії, можливі в умовах здійснення структурної трансформації національної економіки — реіндустріалізація та радикальна модернізація економіки є, відповідно, бажаним та оптимальним варіантами розвитку подій.

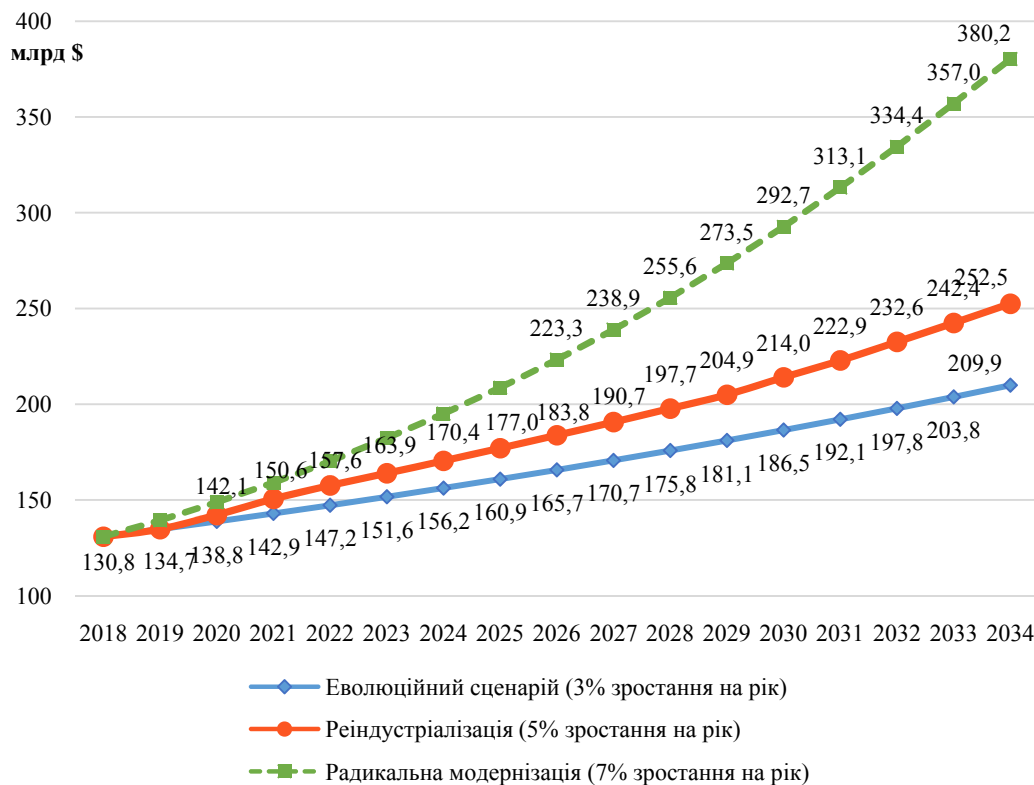

Рис. 6. Три сценарії економічного розвитку України

Джерело: розраховано автором.

Консервативна оцінка ефекту цілеспрямованого державного регулювання трансформації національної економіки — прискорення економічного зростання з 3 % до 5 % на рік, більш оптимістична оцінка — збільшення річних темпів зростання ВВП України з 3 % до 7—8 %.

Висновки. Протягом останніх десятиріч українська економіка зазнала руйнівного впливу політики, неадекватної викликам трансформаційного періоду під час переходу до ринкових відносин, а також сучасним процесам глобалізації світового господарства. Слабка динаміка розвитку вітчизняного господарства призводить до негативних демографічних трендів і дедалі більшого відставання України від країн Європейського Союзу й інших промислово розвинутих держав за рівнем добробуту. Відбувається маргіналізація ролі та значення України як активного учасника міжнародних економічних відносин, що зводить нанівець євроінтеграційні потуги та перспективи підвищення рівня життя українських громадян до європейських стандартів.

Для зміни ситуації важелі економічної політики повинні бути спрямовані на структурну трансформацію економіки, максимальне наповнення її високоякісними видами діяльності, підвищення складності економіки і на цій основі прискорення темпів економічного зростання й суттєве підвищенні рівня життя. Така політика передбачає важливу роль державного регулювання, яке має стимулювати високоякісні економічно складні види діяльності і, за можливості, стримувати низькоякісну економічно примітивну діяльність. Цілеспрямоване ж застосування комплексного інструментарію державного регулювання дозволить здійснити масштабну структурну трансформацію економіки України, завдяки чому темпи її зростання сягатимуть 7 % на рік. Це стане запорукою не лише надолуження втрачених позицій, а й переходу до випереджального розвитку та забезпечення реальної євроінтеграції в економічному вимірі.

Література

1. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): монографія. — К.: Видавництво «Світ Знань», 2002. — 528 с.
2. Шинкарук Л. В. Структурний і соціальний аспекти оцінки пропорційності і диспропорційності в економіці / Л. В. Шинкарук // Економічний вісник Національного гірничого університету. — 2014. — № 4(48). — С. 71—78.
3. Гужва І. Ю. Актуалітети зовнішньоторговельної політики України: монографія / І. Ю. Гужва. — К.: Національна академія управління, 2017. — 298 с.
4. Кіндзерський Ю. В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації: монографія / Ю. В. Кіндзерський; ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». — К., 2013. — 526 с.
5. Hausmann R. The Atlas of Economic Complexity / R. Hausmann, C. Hidalgo et al. — Hollis New Hampshire: Puritan Press, 2009. — 369 p.
6. GDP per capita, PPP (current international \$) / World Bank Data. — Mode of access: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>.
7. GDP per capita, PPP (constant 2011 international \$) / World Bank Data. — Mode of access: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD>.
8. The Economist Intelligence Unit. Country Profile: Ukraine. — Mode of access: <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1057121489&Country=Ukraine&topic=Economy&subtopic=Long-term+outlook&subsubtopic=Summary>.
9. World Population Prospects 2019 / UN DESA: Population Division. — Mode of access: <https://population.un.org/wpp/Graphs/Probabilistic/POP/TOT>.
10. The Atlas of Economic Complexity: research and data visualization tool used to understand the economic dynamics and new growth opportunities for every country worldwide / Growth Lab and Harvard University. — Mode of access: <http://atlas.cid.harvard.edu>.
11. Галасюк В. В. Інвестиційний потенціал України: погляд у майбутнє [Електронний ресурс] / В. В. Галасюк // Газета «День». — Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/investiciyniy-potencial-ukrayini-poglyad-u-maybutnie>.

References

1. Yerokhin S. A. (2002). Strukturna transformatsiia natsionalnoi ekonomiky (teoretyko-metodolohichniy aspekt) [Structural transformation of the national economy (theoretical and methodological aspect)]. Kyiv: Vydavnytstvo «Svit Znan» [in Ukrainian].

2. Shynkaruk L. V. (2014). Strukturnyi i sotsialnyi aspekty otsinky proporsiiinosti i dysproporsiiinosti v ekonomitsi [Structural and social aspects of estimating proportionality and disproportionality in the economy]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu* — Economic Bulletin of the National Mining University, 4(48), 71—78 [in Ukrainian].
3. Huzhva I. Yu. (2017). Aktualitety zovnishnotorhovelnoi polityky Ukrainy [Actualities of Ukraine's foreign trade policy]. Kyiv: Natsionalna akademiia upravlinnia [in Ukrainian].
4. Kindzerskyi Yu. V. (2013). Promyslovist Ukrainy: stratehiia i polityka strukturno-tekhnologichnoi modernizatsii [Industry of Ukraine: strategy and policy of structural and technological modernization]. Kyiv: DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy [in Ukrainian].
5. Hausmann R., Hidalgo C. (2009). The Atlas of Economic Complexity. — Hollis New Hampshire: Puritan Press.
6. GDP per capita, PPP (current international \$) / World Bank Data. — Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>.
7. GDP per capita, PPP (constant 2011 international \$) / World Bank Data. — Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD>.
8. The Economist Intelligence Unit. Country Profile: Ukraine. — Retrieved from: <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1057121489&Country=Ukraine&topic=Economy&subtopic=Long-term+outlook&subsubtopic=Summary>.
9. World Population Prospects 2019 / UN DESA: Population Division. — Retrieved from: <https://population.un.org/wpp/Graphs/Probabilistic/POP/TOT>.
10. The Atlas of Economic Complexity: research and data visualization tool used to understand the economic dynamics and new growth opportunities for every country worldwide / Growth Lab and Harvard University. — Retrieved from: <http://atlas.cid.harvard.edu>.
11. Halasiuk V.V. (2006). Investytsiyni potentsial Ukrainy: pohliad u maibutnie [Ukraine's Investment Potential: Looking to the Future]. — Retrieved from: <https://day.kyiv.ua/en/article/ekonomika/investiciyniy-potential-ukrayini-poglyad-u-maibutnie>.

Стаття надійшла 10.04.2019

УДК 330.366

doi.10.33111/vz_kneu.20.19.01.15.103.109

Пиливський Юлії М.

Аспірант кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Вул. Університетська. 14, Ужгород, Україна
e-mail: Pyliavskiyi@uzhnu.edu.ua

ЛІБЕРТАРІАНСТВО ЯК ІДЕЙНА ПЛАТФОРМА ТА ЙОГО ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Pyliavskiyi Iulii

PhD student in Economic Sciences
Uzhgorod National University
University Street, 14, Uzhhorod, Ukraine
e-mail: Pyliavskiyi@uzhnu.edu.ua